

УДК 658:338.41

О.В. НУСІНОВА, канд. екон. наук, доц., Криворізький технічний університет

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто сучасні підходи до оцінки економічної безпеки підприємств. Запропоновано для різних стадій життєвого циклу підприємства розрізняти окремі форми безпеки. Розроблено класифікацію форм економічної безпеки підприємств в залежності від стадії життєвого циклу.

Проблема та її зв'язок з науковими і практичними завданнями. Останнім часом з'явилися роботи, в яких використовується динамічний підхід до визначення безпеки. Як зазначається в роботі [0], інновації та динамічний розвиток підприємства є визначальним фактором, без якого неможливо забезпечити безпеку підприємства в сучасних умовах жорсткої конкуренції. Отже, забезпечення сталого розвитку є важливою функцією безпеки

Аналіз досліджень та публікацій. В роботі [0] наголошується, що забезпечення сталого розвитку є таким же життєво важливим інтересом та основою існування будь-якого суспільства, як і стабільність. Протягом усієї історії закономірно відбувається науково-технічний, культурний та економічний прогрес суспільства, постійно удосконалюються засоби праці, підвищується продуктивність праці, покращуються умови праці та життя людей, відповідно зростають вимоги щодо рівня добробуту громадян. Тому для забезпечення безпеки недостатньо лише дотримуватись нормативів, досягнутих у минулому. Таким чином, окрім безпеки стабільності, обов'язково потрібно забезпечувати безпеку розвитку. Ці дві форми взаємодоповнюють одна одну, хоча принципово відрізняються як за видами загроз, що нейтралізуються, так і за формами прояву.

Слід зазначити, що форма безпеки залежить від стадії життєвого циклу, в якій знаходиться підприємство. В певній стадії для підприємства актуальною є безпека розвитку, а в іншій стадії - безпека стабільності.

На наш погляд, фінансову безпеку потрібно розглядати не тільки як стан підприємства на момент часу, але й як динамічний процес розвитку підприємства. Як зазначалося вище, окрім безпеки стабільності слід визначати безпеку розвитку. Так, в загальному випадку, можлива ситуація, коли підприємство досягає нормативів фінансового стану як у поточному, так і попередньому періоді часу. В той же час у поточному періоді показники можуть суттєво погіршитись порівняно з попереднім періодом. Крім того, за даний період можуть суттєво покращитись аналогічні показники у конкурентів. Якщо розглядати фінансову безпеку статично, а не динамічно, може бути помилково сформульований висновок про високий рівень фінансової безпеки.

Отже, у змінних умовах ринкової економіки при визначенні фінансової та інших складових безпеки доцільно використання динамічного підходу.

В процесі діагностики рівня економічної безпеки потрібно визначати як показники безпеки стабільності, так і показники безпеки розвитку, а загальний висновок про наявність безпеки може бути сформований лише у разі забезпечення як безпеки стабільності, так і безпеки розвитку. Загальноприйняті показники економічної безпеки характеризують, перш за все, безпеку стабільності, в той же час безпеці розвитку приділено недостатньо уваги.

В роботі [0] при діагностиці фінансового стану запропоновано, окрім відносних фінансових показників, використовувати показники у одиницях часу. Дійсно, при безпосередній близькості фінансової катастрофи та банкрутства підприємства обмеження у часі є визначальними під час обґрунтування антикризових заходів, адже після настання банкрутства ці заходи втрачають економічний сенс. Але, на наш погляд, більш корисними та інформативними є показники швидкості та прискорення, засновані на часових обмеженнях.

Так, у роботі [0] під час оцінки економічної безпеки пропонується використовувати показник швидкості зміни потенціалу економічної безпеки під впливом інноваційних заходів. При цьому даний автор пропонує оцінювати наступні види потенціалів економічної безпеки: потенціал конкурентоспроможності, виробничий, управлінський, інноваційний, науково-технічний, інформаційний та кадровий потенціал.

У роботі [0] пропонуються наступні показники гнучкості реакції підприємства на зовнішні

загрози:

швидкість реакції (час від моменту початку певного зовнішнього впливу до виникнення в системах підприємства змін закінченого характеру);

економічність реакції (витрати на адаптацію підприємства до змін зовнішнього середовища порівнянні з результатами адаптації);

якість реакції (своєчасність, комплексність, завершеність реакції).

На нашу думку, показник швидкості зміни повинен враховуватись і під час оцінки фінансової безпеки в умовах близькості банкрутства підприємства.

Постановка завдання. Розглянемо особливості використання динамічного підходу в процесі оцінки економічної безпеки підприємства на різних стадіях його життєвого циклу.

Викладення матеріалу та результати. Як зазначено вище, безпека існує у двох формах: безпека стабільності та безпека розвитку. Цим формам відповідають специфічні види загроз, ступінь впливу яких може бути врахований в процесі оцінки рівня економічної безпеки. Розглянемо ці види загроз детальніше.

У роботі [0] виділяються загрози підприємству (повільне погіршення показників діяльності підприємства) та загрози власникам (вибухові корпоративні конфлікти). До загроз підприємству можна віднести:

зниження рівня рентабельності, ліквідності, фінансової стійкості та платоспроможності до критичного, при якому існує реальна загроза банкрутства;

зниження попиту та цін на продукцію підприємства;

зношення технологічного обладнання до критичного рівня;

підвищення цін на матеріально-енергетичні ресурси;

зниження продуктивності праці та кваліфікації трудових ресурсів;

зниження частки ринку підприємства.

Основною загрозою власникам є повна або часткова втрата контролю над підприємством. Усі ці загрози є загрозами безпеці стабільності, тому що передбачають погіршення економічного стану підприємства до рівня, нижчого за поточний.

У той же час слід зазначити, що в сучасних умовах жорсткої конкуренції безпека стабільності неможлива від безпеки розвитку. В даному контексті можна процитувати фразу із відомої книги Л. Керролла [0]: «Доводиться бігти з усіх ніг, щоб залишитись на тому ж місці, а якщо бажаєш потрапити в інше місце, то потрібно бігти вдвічі швидше».

У роботі [0] зазначається, що для науково-технічного розвитку підприємства інноваційна діяльність повинна забезпечувати темпи щорічного зростання величини прибутку на рівні не менш, ніж 5%.

Отже, підприємства повинні бути не лише стабільними, але й забезпечувати інноваційний розвиток, а загрози безпеці розвитку полягають у тому, що темпи покращення економічного стану підприємства нижчі за планові.

У роботі [0] відмічається, що кожна проблема або сприятлива можливість, що викликана змінами, неодмінно призводить до появи ще більших змін, в результаті яких підприємство стикається з новими проблемами та можливостями. Отже, проблеми та можливості виникають до тих пір, поки у світі відбуваються зміни. Уникнення або ігнорування проблем призводить до розпаду та дезінтеграції організації. На думку І. Адизеса, уникнути усіх можливих проблем неможливо, потрібно лише адаптуватись до них, при цьому необхідно враховувати стадію життєвого циклу, на якому знаходиться організація.

У роботі [0] виділяються нормальні проблеми, які можуть успішно вирішуватись на даній стадії, та аномальні, вирішення яких буде призводити лише до подальшого погіршення ситуації. Організація повинна або усунути джерело аномальних проблем, або припинити існування. В роботі [0] розрізняються наступні стадії: доглядання, дитинство, давай-давай, юність, розквіт, занепад, аристократизм, Салем-Сіті, бюрократизм, смерть. Для кожної стадії наведено нормальні та аномальні проблеми. Так, на стадії доглядання виділяються такі аномальні проблеми: деталі не продумуються, фанатичний засновник, що втратив зв'язок з реальністю, орієнтація виключно на прибуток, засновник легко втрачає контроль над ситуацією.

На стадії дитинства - інвестори, що сумніваються, відданість, що слабшає під впливом ризику, втрата контролю засновником, небажання прислухатись до думки інших, некеровані кризи, відсутність підтримки в раді директорів, в родині. На стадії давай-давай - відсутність фокусу-

су, розмитість ресурсів, передчасна орієнтація на прибуток, продаж незважаючи на якість, відсутність контролю витрат, відсутність зборів персоналу, завищена зарплата персоналу, синдром чайки, керівництво в стані параної, відсутність комунікації, впевненість в настанні чуда, відсутність підзвітності, падіння поваги та довіри, пріоритетом є все, засновник є незамінним, але не забезпечує спасіння.

На стадії юності - неузгодженість ідей, усунення засновника, премії за досягнення, хоча компанія несе збитки, параліч під час постійної зміни власті, послаблення довіри та поваги, усунення лідера, надмірна кількість внутрішніх правил, управління за принципом «розділай та керуй», надмірний та затратний контроль, відповідальність за прибутки без права керування ними. На стадії розквіту - недостатня децентралізація, дезінтеграція, послаблення підприємницької активності, задоволеність результатами, відсутність відчуття необхідності термінових дій, опора на те, що працювало раніш, більша частина часу в офісах, небажання приймати на себе ризик, втрата бачення проблем.

На наш погляд, аномальні проблеми потрібно обов'язково враховувати і при оцінці економічної безпеки, тому що вони як раз і становлять загрози економічній безпеці підприємства. При цьому в якості загроз повинні враховуватись зазначені аномальні проблеми в залежності від поточної стадії життєвого циклу. Витрати на усунення цих загроз безпосередньо впливають на рівень економічної безпеки.

Пропонуємо для різних стадій життєвого циклу підприємства розрізнити окремі форми безпеки. Для цього використаємо відому класифікацію стадій життєвого циклу М. Портера [0]. На стадії виходу на ринок актуальною для підприємства є безпека розвитку. При цьому для підприємства вкрай важливим є пошук ринків збуту та нарощування обсягів продажу продукції. Наступна стадія зростання характеризується подальшим збільшенням продажу продукції. Підприємство проводить агресивну політику захоплення частки ринку, а щорічні темпи зростання повинні бути не лише стабільними, а випереджати досягнуті у попередньому періоді. Отже, для цієї стадії потрібно визначити безпеку розвитку розвитку. Далі підприємство вступає в стадію зрілості. У даному разі для підприємства важливо закріпити досягнуті максимальні значення показників. При цьому визначається безпека стабільності розвитку. На останній стадії спаду вже не йдеться про розвиток, підприємство намагається усіма засобами не допустити зниження досягнутих показників, тобто визначається безпека стабільності.

На рис. 1 відображено запропоновану нами класифікацію форм економічної безпеки підприємств залежно від стадії життєвого циклу.

Рис. 1. Класифікація форм економічної безпеки підприємств в залежності від стадії життєвого циклу

При цьому пропонуємо розрізнити два види розвитку:

внутрішній розвиток (пов'язаний зі стадіями життєвого циклу і відповідає розвитку ринку);
зовнішній розвиток (розвиток, випереджуючий розвиток ринку).

Пропонуємо під час оцінки економічної безпеки розвитку величину необхідного збільшення прибутку капіталізувати методом прямої капіталізації та отриману величину додавати до величини потенційної вартості підприємства.

Під час оцінки безпеки розвитку пропонуємо також враховувати показники швидкості та прискорення, зокрема темпи приросту прибутку, обсягів продажу тощо. При цьому, якщо оці-

нюється безпека розвитку розвитку визначаються темпи приросту для темпів приросту, досягнутих у минулому. При оцінці безпеки стабільності розвитку визначається темп приросту на рівні темпу, досягнутого у минулому. На даній стадії актуальним стає здійснення інноваційної діяльності, що дозволяє зберегти поточний економічний стан підприємства та забезпечити конкурентоздатність підприємства на ринку.

Підчас оцінки безпеки стабільності використовується загальноприйнятий метод управління по відхиленням: встановлюються нормативи для різних показників діяльності підприємства та визначаються відхилення фактичних значень показників від цих нормативів. Але крім того, пропонуємо додатково визначати показники, що характеризують швидкість погіршення економічного стану та ймовірність настання банкрутства підприємства, а також вплив суб'єктивних причин, що зменшують цю ймовірність. Окремо необхідно оцінити ймовірність настання банкрутства внаслідок корпоративних конфліктів.

Висновки та напрямки подальших досліджень. Таким чином, при здійсненні оцінки рівня економічної безпеки необхідно враховувати стадію життєвого циклу, на якій знаходиться підприємство. Різним стадіям життєвого циклу відповідають окремі форми економічної безпеки. Тому в процесі оцінки різних форм безпеки необхідно здійснювати не тільки співставлення обраних показників з їх нормативними величинами, а й враховувати швидкість та прискорення динаміки зазначених показників.

Список літератури

1. Адизес И. Управление жизненным циклом корпорации / Пер.с англ. А.Г.Сеферян. – СПб.: Питер, 2007. – 384с.
2. Дорогунцов С.І., Ральчук О.М., Федорищева А.М. Безпека розвитку і безпека стабільності - відповідь на виклики глобалізації / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України. – К. : Товариство "Знання" України, 2004. – 39с.
3. Керролл Л. Алиса в Стране Чудес. Алиса в Зазеркалье. – М.: Эксмо, 2010.
4. Козаченко А.В., Пономарев В.П., Ляшенко А.Н. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения. – К. : Либра, 2003. – 280с.
5. Нусінов В.Я., Молодецька О.М. Сучасні підходи до класифікації складових економічної безпеки підприємства // «Вісник КНУТД», 2009.
6. Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / Пер.с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454с.
7. Розенплентер А.Э., Широкоородова Б.Р. Основы управления созданием новой техники. – К.: Вища школа, 1984. – 160с.
8. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: моногр.. – К. : Книжкове видавництво НАУ, 2007. – 436с.
9. Ярова А. Б. Методи визначення часового ефекту антикризових заходів // Вісник Криворізького технічного університету: Зб. наук. праць. – Вип.19.– Кривий Ріг, КТУ. – 2007. – С. 257-260.
Рукопис подано до редакції 21.07.11

УДК 669.822.3

С.В. МАКСИМОВ^{*}, канд. екон. наук. доц., О.Б. ПИСЬМЕННА, аспірантка
ДВНЗ «Криворізький технічний університет»

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ДОЦІЛЬНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВІДХОДІВ УРАНОВОГО ВИРОБНИЦТВА ТА ЇХ ЕКОЛОГІЧНА І СОЦІАЛЬНА ЗНАЧИМІСТЬ

Розглянуто проблему вилучення урану із відходів уранових шахт України. Проведено аналіз існуючих технологічних рішень та можливість отримання економічного ефекту для вирішення техногенних проблем уранової промисловості.

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. В останні роки проблема комплексного використання рудної сировини в контексті сталого розвитку регіонів набула надзвичайно важливого значення. Це обумовлено тим, що в наявний час більшість видобутої сировини використовують для вилучення одного чи двох елементів.

З однієї сторони, це обумовлено метою знизити собівартість кінцевого продукту, а з іншого боку, такий підхід призводить до значного техногенного навантаження на регіони видобутку мінеральної сировини.

^{*} © Максимов С.В., Письменна О.Б., 2012